

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 56. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890599265728.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Eventyr, fortalte for Børn Ny Samling. Tredie Hæfte. 1842 EB 6-42

Ole Lukøie

Ole Lukøie tryktes første gang i EB 6-42, der udkom 20.12.1841.

Under omtalen af Thorvaldsen i MLE skriver A: »I hans Selskab paa Nysø skrev jeg et Par af mine Eventyr, saaledes: »*Ole Lukøie*« og han hørte til med Lyst og Interesse; dengang havde iøvrigt Eventyrene endnu ikke synderlig Betydning her hjemme« (I 263).

Eventyrets genesis er dog noget mere kompliceret end skildret i MLE. 11.1.1840 noterer A nemlig i Alm: »Louise C. [:Collin] utaalelig. Skrevet Skibet med Storke.« Hvad Louise Collin, som han en tid havde været meget forelsket i, egentlig har sagt, ved vi ikke. Men A har øjensynlig afreageret ved at skrive historien om den forfulgte stork, der senere blev til Onsdags-historien i *Ole Lukøie*. Derefter er der stilhed omkring eventyret, medens han bl.a. arbejdede på *Svinedrengen*, og først 1.6.1840 dukker eventyret atter op i Alm: »Skrevet Ole Lukøie.« 4.6. rejste han til Nysø. 10.6. har Alm: »Endt Ole Lukøie« og 11.6.: »Skrevet til Jette Hanck. Reenskrevet paa Ole Lukøie.« I det omtalte brev kommer han også ind på eventyret: »Jeg har her fuldendt et Eventyr *Ole Lukøie*, og troer at det er imellem de meest brogede jeg har skrevet.« Derefter fortæller A om Ole Lukøies personlighed og giver et kort referat af eventyret (BHH 461). Arbejdet var dog ikke helt færdigt endnu. 15.6. hedder det i Alm: »Ondt i Maven, reenskrevet paa Ole Lukøie.« Om rækkefølgen i affattelsen af de enkelte historier henvises iøvrigt til Buket 53ff.

I det citerede brev til Henriette Hanck udtalte A, at han regnede med at få eventyret udgivet i et hæfte sammen med *Svinedrengen* og *Rosen-Alfen*, så snart han vendte hjem til København. Sådan gik det imidlertid ikke, næppe fordi Reitzel og A har fundet, at bogen ville forekomme for lille, eftersom *Boghveden*, der også kom med, trods alt kun er på et par sider.

I Bemærkninger skriver A: »Den med Navnet *Ole Lukøie* forbundne Forestilling om et Væsen der ved sin Ankomst gjør de Smaa søvnige, er det eneste Givne; ved Eventyret fik *Ole Lukøie* Skikkelse, i 57 Eventyrkomedien [fra 1850] bragtes denne personlig paa Scenen« (6). Som A bemærker, er eventyret bygget over en skikkelse fra folketroens verden. Af et brev til den svenske komtesse Mathilda Barck, Nysø 20.6.1840, fremgår, at A umiddelbart har hentet træk til figuren fra tysk overlevering, idet han fortæller, at navnet Ole Lukøie »betyder hos os hvad »Der Sandmann« er i Tydskland, en underlig Krabat, som om Aftenen naar Børn sidde allerbedst faaer dem til at plirre med Øinene og de maa lukke dem og sove« (A-iana 3 rk. II 146 f). Skikkelsen var altså kendt på A.s tid, nævnes første gang af J.R. Paulli i komedien Julestuen og Maskeraden (1724) og omtales senere af Poul Møller i Scener i Rosenborg Have (1819-21) og Blicher i Røverstuen (1827).

A har selv foregrebet skikkelsen og motivet med Ole Lukøie, der hver nat fører barnet gennem skiftende verdener, i *Kunstner-Livet* (1829; SS XII 224 f), hvor det fortælles, at en lille dreng ligger i sin seng og grunder over bedstemoderens eventyr. Da banker det på vinduet:

Og som Elskovs-Guden,
En lille Dreng paa Gulvet for ham staaer,
Med Grønt og Blomster i sit gule Haar,
Fra Skuldren hæve sig to store, gyldne Vinger,
Og deiligt Legetøi den Lille med sig bringer.

Ole Lukøie-skikkelsen er her mere beslægtet med Amor end med eventyrfiguren, og A har heller ikke været sikker på hans størrelse. I En tydsk Ballade fortælles om Karens drømme: »Rundtomkring fløi skjelmske Drømmeguder, / Nogle store, Andre bitte smaa« (1830; SS XII 278). Ligeledes har A tilsyneladende været i tvivl om alderen, for i *Fodreise* omtales han som »den gamle Mand Søvnens«, der forjages af fornuften og i huj og hast må pakke sine »brogede Drømmebilleder« sammen (44). Tilsvarende omtales han i O.T.: »Den gamle Mand, *Søvnens*, som *Tieck* har tegnet ham, med Kassen, hvoraf han tager sine Drømmemarionetter, begyndte nu sine natlige dramatiske Eventyr, der varede ved, til Solen skinnede ind af Vinduerne« (180). Henvielsen til *Tieck* gælder digtet *Die Phantasie* (Gedichte von L. Tieck. I. Dresden 1834. 65), som A imidlertid refererer forkert, idet den gamle mand ikke er søvnens, men fantasien, der holdes

indespærret hele dagen af fornuften og først løses af søvnen om natten. Iøvrigt er kassen også A.s egen opfindelse. Inden Ole Lukøie-figuren fik virkelig skikkelse og karakter, var den dog trådt ud af anonymiteten i KES, hvor Peter Wik fortæller Christian, at de skal »slaaes med Ole Lukøie! men han vipper os, kan Du troe! vipper os op i den syvende Himmel« (86).

167.6*Hosesokker*] strømpesokker, uden sko på. - **8***Sød Mælk*] A.s egen opfindelse. I europæisk overlevering kaster Ole Lukøie mindre 58 hensynsfuldt sand eller støv i øjnene på børnene. - **20***en Paraply*] A.s tilsætning, inspireret af C. Brentanos Gockel, Hinkel und Gackeleia (1838), hvor en gammel mand viser Gackeleia en paraply, behængt med klokker og forskelligt legetøj, som han fortæller historier om. (Werke III. Munchen 1965.712).

168.2*Hjalmar*] opkaldt efter Hjalmar Collin (1834-97), søn af Gottlieb og Augusta C. og sønnesøn af Jonas C. - **8ff.** se n.t. I 47.36. - **18***Tavlen*] skiferplade el. sortmalet lille træplade, som den enkelte elev skrev på med en griffel, en lang tynd skiferstang. - **24***langs ned*] langs nedad. - **26***Forskrift*] forbillede; bogstaver til at lære at skrive efter. - **34***Kinder pulver*] afførende og beroligende medicin til småbørn (af ty. Kinder).

169.6*Stuen*] dagligstuen. - **8***Spyttebakken*] beholder med sand el. desinficerende væske til at spytte i.

170.2-6*De rakte ... allerstørste*] sml. Brentanos Gockel, Hinkel und Gackeleia, hvor prins Kronovus tager en kringle og lader Gackeleia rykke i den, så hver beholder sit stykke (Werke III. München 1965.737). - **4***Kagekone*] kvinde som sælger småkager o.l. på gader el. torve. - **6-8***Ved hvert Slot ...*] sml. **m**, der oprindeligt (mere logisk) har: »Ved hvert Træ stode smaa Prindser Skildvagt, de skuldrede med Guldsabel, og deres Patrontaske var endnu deiligere, Dronningen havde selv gjort den af sine røde Saffians Tøfler; og saa kom Hjalmar ud i de høie Bjerge, der gik op i Skyerne, hvor de smaa Engle sad og lod det regne med Rosiner og nye Tinsoldater.« - **9***rigtige*] ægtefødte. - **28-172.25** Et selvportræt af A; om hans interesse for storkemotivet se *Storkene* ovf. s. 55.

171.28*Alen*] 0.62 m.

172.11-12*Spiiskammer-*] mindre rum til opbevaring af madvarer. - **21** i *Øieblikket*] øjeblikkeligt. - **26***Gud ... Uleilighed*] reminiscens af Chihans spørgsmål til Helene i Holbergs Ulysses von Ithacia (II 5): »See her, min hierte Jomfrue! skal Hun selv have Umag at lukke op?« - **30***Trødske*] se n.t. 1.58.5-6. - **35***tviskede*] hviskede, småsludrede; ikke i ODS og formentlig fejlskrevet efter hviskede. - **38***Osteskorpe*] sml. Brentanos Gockel, Hinkel und Gackeleia, hvor der også forekommer et musebryllup og hvor prins von Speckelfleck fortæller, at han sidder »Aut ein Parmesankäsethron, / Der stoize Butterthränen schwizt« (Werke III. München 1965.647).

173.1*altid*] stadig. - **5***Beværtningen*] serveringen. - **22-23***god Nat Ole! Pengene ligger i Vinduet*] alm. talemåde, ikke mindst blandt Collinerne (jvf. Stampe 32 og Vogel-Jørg 327). Her betyder det kun, at de, der har gjort noget forkert, (forgæves) vil forsøge at betale sig fra det. - **29** *Bertha*] opkaldt efter Bertha Schönheyder, datter af by- og rådstueskriver F.A. Schönheyder (1801-72), elev i Henriette Hancks institut for 59 småpiger. Jvf. brev fra Henriette Hanck 8.2.1837, hvori A erindres om, at han havde lovet at ville benytte Berthas navn i et eventyr (BHH 179) samt dennes svar 9.3.1837: »Hils den lille Bertha fra mig, at Havfruene [i *Den lille Havfrue*] ikke kunne hedde Bertha, ellers skulde den lille Havfrue have faaet dette Navn. - Nu gjemmer jeg Navnet til den næste lille Bog, som kommer ud og da skal der bestemt komme en Bertha i den. I det andet Eventyr, Keiserens nye Klæder, findes slet ingen Fruentimmer« (ib. 184). Jvf. også brev til samme 10.6.1840: »Siig til Deres lille Bertha, at der i Fredagften i dette Eventyr er et Dukke-Bryllup, hvor Brudeparret hedder Bertha og Herman« (ib. 461). - **29***Geburtsdag*] fødselsdag. - **30***Presenter*] gaver. - **35-36***hundred og eet er ude*] talemåde: det ser galt ud.

174.6*Tappenstregen*] militært musikstykke. - **16***Svalen*] A selv. - **17***den gamle Gaard-Høne*] hentydning til Ingeborg Drewsen (1804-77), Jonas Collins ældste datter og moder til 5 børn. A havde ofte heftige diskussioner med I.D., dog uden at han normalt følte sig såret. Også samtiden forstod hentydningen til I.D., se BHW II 87. - **22ff.** For A var grønkålen symbol på selvtilstrækkeligheden og småligheden i dansk natur og mentalitet; sml. brev til Signe Læssøe Wien 20.6.1841: »Donaukysten var mig kjedsommelig, ja, næsten væmmelig: altid en grøn Mark eller en spinkel Skov! Der kom nogle Damer, som sværmede for denne Pandekage-Natur; [jeg lod] dem høre Lidt om Grækenlands Natur og Orientens Eiendommelighed, og saa troer jeg, de tilsidst indsaae, at der var noget Bedre til, end en flad Grønkaals-Natur« (BfA H 43). - **35-36***Det er et Skarn ... kjønne*] se n.t. II 272. 33-35.

175.18*Hullerne*] sml. Fodreise (81):

Verden er et Perspektiv, Himlen Futteralet,
Maanen staaer som Kikkehul, naar først Sol er dalet.
Aander løbe til og fra, kikke gennem Hullet,
Hele Jorden see de da i Facon af Nullet.

25*De maa ikke forvilde hans Begreber*] sml. Cancelliraaden i *Den lille Idas Blomster* (I 47). - **29***Hovedet*]

overhovedet. - **30-31**en gammel Hedning ...] i gr. mytologi er søvnens gud, Hypnos, fader til ca. 1000 børn, bl.a. Morfeus og Oneiros, alle drømmenes guder; hvem A her tænker på er uvist.

176.5Historier ... Synaal] A brugte senere to af motiverne i *Fem fra en Ærtebælg* (II 281ff) og *Stoppenaalen* (II 122ff). - **11**min Broder] alm. forestilling i romantikken. **20**Sølvbroderi] ribbenene. - **22-33** Sml. P. Krog Meyers rationalistiske Lærebog i den christelige Religions og Sædelære (1818), som A læste efter i latinskolen og hvor det i § 27 hedder om Guds retfærdighed: »Som den, der bifalder og vil fremme det Gode, misbilliger og vil formindske det Onde, maa Gud ville 60 behandle ethvert frit Væsen efter Fortjeneste, og tilveiebringe det nøiagtigste Forhold mellem Værd og Skjebne« (29).

Rosen-Alfen

Rosen-Alfen tryktes som det første af A.s eventyr selvstændigt, første gang i Københavns Morgenblad, Ny Suite, 2. Aarg. Nr. 20 19. Maj 1839.

Oprindelig var dette ikke A.s hensigt, for i den første omtale af eventyret i et brev 26.4.1839 til veninden Henriette Hanck i Odense hedder det, at når hun kommer til København, vil han præsentere hende for et nyt hæfte eventyr, der udover *Den flyvende Kuffert* og *Paradisets Have* også vil indeholde »*Rosen-Alfen*, som jeg anseer selv for høist genial« (BHH 347). Og i slutningen af samme brev foregriber han læserreaktionen, idet han beder hende sige Louise von Schleppegrell, konventualinde i Odense Jomfrukloster, »at mit nye Eventyr *Rosen-Alfen* bestemt er et Eventyr hun vil synes om, skjøndt jeg forud hører at hun siger »Uh, det er skrækkeligt!«« (ib. 348). Uvist hvorfor opgav A denne plan, måske fordi han har ment, at en udgivelse i bogform var for tæt på førstetrykket, og erstattede *Rosen-Alfen* med *Storkene* i EB 5-39, der udkom 19.10.1839. A havde da heller ikke opgivet at optage *Rosen-Alfen* i en samling, for i et brev 10.6.1840 fra Nysø, hvor han havde skrevet *Ole Lukøie*, meddeler han jomfru Hanck: »Naar jeg nu kommer til Byen, kan der [...] udkomme et nyt Hefte, som vil indeholde, *Svinedrengen*, *Rosen-Alfen* og *Ole Lukøie*« (BHH 461). Helt sådan kom det ikke til at gå, idet udgivelsen lod vente halvandet år på sig til EB 6-42, der udkom 20.12.1841.

A oplyser i Bemærkninger, at ideen til eventyret er hentet fra en italiensk folkevis (6). Handlingen svarer til Boccaccios II Decamerone, 4. dags 5. fortælling, og her citeres ganske rigtigt to linier af en vise som afslutning (oversat: Hvem var det onde menneske / som stjal min blomstervase?). Med Vittore Brancas Boccaccio-udgave som kilde (IV. Milano 1976. 1234f) har mag.art. Knud Bøgh venligt oplyst, at der faktisk findes en vise med næsten samme indledningslinier, men et helt andet indhold (klage over skuffet kærlighed). Boccaccio antages derfor selv at have opfundet sin handling (evt. suppleret med et andet folkeligt motiv: blomsten på den elskedes grav). Man kan med Knud Bøgh formode, at A har undset sig for at nævne Decameron som kilde; 61 i 1865 læser han tilfældigt i den og betegner den som »en ugudelig, liderlig Bog« (Dagbøger VI 233).

A.s væsentligste ændring og tilsætning i forhold til Boccaccio er alfen, en skikkelse som A - og iøvrigt romantikken i almindelighed - var optaget af, således i Skygebilleder 29 f (se iøvrigt kommentar til *Reisekammeraten* (I 71.10ff)). En rosenalf optræder i digtet *Rosen* (1832; SS XII 140), hvor det hedder:

I Morgenduggen Blomsterne sig bade,
En Draabe kun Du paa dit Blomster har.
Er det en Taare, Alfens græd, og sukke!
Fordi Du er saa smuk og dog skal døe?

Endvidere bør nævnes digtet *Alfernes Blomster*, iflg. Alm skrevet 14.12.1838 og trykt i Portefeullen for 1839 (udg. af Georg Carstensen) 20.1.1839. I dette digt, der både iflg. undertitlen og brev til Henriette Hanck ca. 22.12.1838 (BHH 307) bygger på et folkesagn, er alferne til forskel fra A.s øvrige alfer ikke blot større, idet de har skikkelse af børn, men deres væsen er også en mellemting mellem elverfolk og engle, der lokker menneskene ud i skoven og dermed i døden, hvorpå de afdøde selv bliver alfer.

179.12-13fortalte hende ... Mord] sml. Skygebilleder, hvor alferne, da de kommer ind i postvognen, også forbindes med en drømmeagtig tilstand: »De deelte sig i forskellige Partier og spillede nu hele Comoedier, som mit Reiseselskab troede at drømme; hver fik sit Stykke« (30). - **23***Maanedes-Rose*] rose der blomstrer flere gange på et år.

180.20fjantet] sindssyg, tosset. - **26***Alfernes Kjærlighed*] denne inkonsekvens (sml. ogs. 180.36-181.1) i forhold til indledningen med kun én alf i rosentræet tyder på, at A oprindelig har arbejdet med flere alfer,

men ændret dette forhold inden trykningen. Sml. også Skyggebilleder: »i enhver Blomst boer en saadan lille Aand, der lever og dør med den« (30).

181.7-11 Sml. det samtidige *Den onde Fyrste* (V 15), hvor Gud udsender en myggesværme for at straffe fyrsten.

Svinedrengen

Svinedrengen tryktes første gang i EB 6-42, der udkom 20.12.1841.

Eventyret omtales første gang i et brev til Henriette Hanck 12.11.1839, hvor A fortæller, at hans højre hånd snurrer af træthed, 62 »saaledes har den skrevet i Dag. Jeg har nemlig maatte, for Skuespiller Holst, reenskrive eet af mine nyeste Eventyr: »Svinedrengen«, der ikke er saa kort, han maatte have det i Formiddag om han maaskee skulde kunne overtale Fru Heiberg til at sige det ved hans Aftenunderholdning« (BHH 393). Sandsynligvis kom Frederik VI.s død 3.12. i vejen, idet den betød lukning af Det kgl. Teater i to måneder og dermed også en udsættelse af Wilhelm Holsts aftenunderholdning. 17.1.1840 meddeler A Henriette Hanck, at aftenunderholdningen nu er sat til søndag efter teatrets genåbning 9.2.1840, samt at Phister skal fremsige *Svinedrengen* (BHH 418). Phister, der antagelig har overtaget eventyret, fordi fru Heiberg har været for optaget af sin rolle i A.s *Mulatten*, der fik premiere 3.2.1840, fik iøvrigt succes med sin oplæsning, som det fremgår af et brev til jomfru Hanck 10.6.1840, hvoraf det også fremgår, at eventyret skulle med i det næste eventyrhæfte, der var planlagt til udgivelse, når A vendte tilbage til Kbh. fra et besøg på Nysø (BHH 461).

Skønt A omtaler *Svinedrengen* som et af sine nyeste eventyr i brevet 12.11.1839, er der tydeligvis blot tale om en renskrift. Det er måske også af ældre dato, idet A under et ophold på Nysø i sommeren 1838 noterer i Alm 12.7.: »Skrevet Nattergalen og Spille-Daasen.« A har tilsyneladende kasseret dette værk, men Brix 142ff mener, at her er tale om en forstudie til *Svinedrengen*, blot mere satirisk og mindre dramatisk end den endelige version.

Eventyret tilhører gruppen af gendigtninger af eventyr, som A har hørt som barn, omend i stærkt omarbejdet form, et forhold A kommer ind på i Bemærkninger (6). Det tilgrundliggende folkeeventyr, som Georg Christensen (165) henregner til Sv. Grundtvigs eventyrregistrant nr. 121 »Den stolte Jomfru«, findes i talrige opskrifter. Det handler om den stolte jomfru, der afviser prinsens frieri, men tilsidst må tage til takke med ham i skikkelse af en pjaltet tigger, efter at hun af iver efter at få fat i hans sjældne sager (en guldten o.l.) har måttet lade ham sove først i hendes kammer og senere i hendes seng. Eventyret kendes over hele verden (jvf. E.Gigas: *Et Eventyrs Vandringer i: Litteratur og Historie. Studier og Essays III.1902.250-322* samt Else Marie Kofod 45f), men adskiller sig dog indbyrdes en del i henseende til »sømmelighed« (sml. fx Gråben i Byskov I 259-268 og Jespers Børnetøj i L.Bødker: *Skæmtsomme Eventyr. 1957.34-39*). Udover at tage hensyn til decorum, kys istedetfor samleje, har A ændret hele eventyrets idé, idet prinsessens vågnende kærlighed til tiggerprinsen samt prøverne, hun sættes på for at bekræfte denne kærlighed, udelades. Folkeeventyrets lykkelige slutning erstattes endvidere af prinsens hævn.

182-11ff. A viderefører symbolbrugen af rosen i *Rosen-Alfen*, hvor 63 den stod for den hede erotik, men her mere i den kristne betydning som symbol på åndelig kærlighed. Desuden står den i skarp kontrast til gryden, symbolet på smålig nysgerrighed. Også nattergalen videreføres som symbol på det naturlige i modsætning til den kunstfærdige skralde (jvf. *Den flyvende Kuffert og Nattergalen*). - **20**komme Fremmede] alm. børneleg i 1800tallet. - **21**Presenterne] gaverne.

183.3færdig] lige ved. - **9-10**man ligestrax ... mod den] sml. *Den flyvende Kuffert* (1157.34-35), en satire over den heibergske formæstetiks afvisning af naturpoesien symboliseret ved nattergalen. - **11**Superbe] pragtfuldt. - *charmant*] charmerende. - **19**lad saa den Fugl flyve] ordspil på talemåde: ikke tale mere herom, færdig med den sag. - **34-35**Ach ... væk] østrigsk vise, traditionelt tillagt gadesangeren Marx Augustin (d.1705). Melodien kendes fra C.von Dittersdorfs (1739-99) orkesterkomposition Kehraus.

184.10Klods-Skoe] træsko. - **35**hvor det er interessant] satire over fru Gyllembourgs og Carl Bernhards hverdagshistorier om dagliglivets huslighed.

185.6Hopsaer] runddans i 3/4 takt med hop fra den ene fod til den anden. - **6**fra] siden. - **14**opmuntre] fremme.

186.2Heraus] ty.: ud.

Boghveden

Boghveden tryktes første gang i EB 6-42, der udkom 20.12.1841.

Ligesom de øvrige eventyr i hæftet er *Boghveden* af ældre dato og oprindelig beregnet for offentliggørelse andetsteds. Ved årsskiftet 1837/38 havde A foreslået Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug at udgive en folkekalender for 1839. Planen strandede i første omgang. Først 25.2.1839 blev det besluttet at realisere ideen, men med matematikeren og astronomen professor G.F. Ursin samt overlærer ved Metropolitanskolen F.C.Olsen som udgivere. Skønt vraget som udgiver blev A alligevel opfordret til »at skrive et Par Ark«, som han udtrykker det i et brev til Theodor Collin 23.6.1839 (BJC I 135). A accepterede, og 23.9.1839 sendte han F.C.Olsen et brev, hvori det bl.a. hedder: »Her sender jeg Dem lidt at begynde med; to Digte, et Sagn og en Parabel« (ib. III 60). I et brev til Henriette Hanck 25.9.1839 hedder det mere detaljeret: »For »Folkebogen« der muligviis udkommer til Nytaar, har jeg allerede skrevet to Digte: (Historie om Konerne og en Paaskesang) Een Parabel: Boghveden, samt et Eventyr: den onde Konge« (BHH 375). A.s tvivl om udgivelsen slog til, så at kalenderen først udkom det 64 flg. år, og - uvist hvorfor - uden hans bidrag, som blev gemt til senere brug. Efter at han iflg. Alm 17.11.1841 havde aftalt udgivelsen af EB 6-42 med Reitzel, har A tilsyneladende fundet, at *Boghveden* måtte skrives igennem endnu en gang, for 22.11. noterer han sammesteds »Skrevet: Boghveden.«

Det har været diskuteret, hvorvidt dette »Skrevet« skal forstås som renskrevet eller omskrevet. Brix 136, der trods henvisning til brevet 25.9.1839 anvender ordet »nedskrevet«, tolker således eventyret som A.s private indlæg i striden med det heibergske hus efter fru Heibergs afvisning af titelrollen i *Maurerpigen* 1840 og Heibergs snært til A i *En Sjæl efter Døden*, hævet af A i EDB. Tre forhold taler imidlertid mod Brix' tolkning: (1) A kalder i 1839 eventyret en parabel - en genre der var meget yndet i tiden - dvs. ideen kan ikke være ændret ved gennemskrivningen. (2) Da F.C.Olsen modtog eventyret i 1839 var A.s forhold til det heibergske hus uden mislyde. (3) Dedikationen til fru Heiberg i EB 5-39 gentages uændret, da EB 4-6 samles til ét bind (se I 114), en gestus, der som bemærket i Buket 69 ikke er normal, hvis bogen havde indeholdt et angreb på modtageren (jvf. også VI 6). Iøvrigt kan der heller ikke i **m** findes støtte for Brix' teori.

I Bemærkninger hedder det, at »»*Boghveden*« grunder sig paa Folketroen, at Lynilden svier Boghveden sort« (6), en almindelig antagelse i tiden (jvf. fx. G.Begtrup: *Agerdyrkningens Tilstand i Nørre-Jylland I.1808.97* og J.W.Hornemann: *Forsøg til en dansk oeconomic Plantelære. 3.udg. 1821.445*). Om A herudover har faet litterære inspirationer er diskutabelt. Rubow, der henregner eventyret til gruppen af A.s fabler, hævder på en og samme tid, »at hans Historier af denne Gruppe alle er *selvopfundne*« (140) og at det litterære forbillede er den lignelse, hvormed Grimm indleder fortalen til *Kinder- und Haus-Märchen* (1819) (Rubow 147). En mulig inspiration kunne dog også være Axene. En Fortælling (Efter Helmuth) i Chr. Molbech: *Julegave for Børn 1835-39.27*, hvor moralen er, at »hvo sig selv ophøier skal fornedres«.

187.2 Ager] mark. - **6** Jeg] det eneste egentlige eventyr i jeg-form, sml. slutn. af *Tommelise* (I 63.10). - **9-13** et ærværdigt stort Piletræ ... Haar] sml. »Alt paa sin rette Plads!« (II 250) og DtB 272.

188.8-15 de tre advarsler: folketroens og -eventyrets tretal. - **17** i *Lynet ... Himmel*] alm. folketro.

65

Dødningen Fra: Digte. 1830

Dødningen tryktes første gang som afslutning på Digte, der udkom 2.1.1830.

A.s arbejde med eventyret er bogstavelig talt ukendt, men det kan tidligst være skrevet efter hans besøg på Elvedgaard 13.-14.7.1829 (se ndf.). At A allerede tidligt havde fattet interesse for eventyrgenren i de såkaldte trængelsår i København, inden han på Jonas Collins foranledning kom i Slagelse Latinskole, fremgår af et løvsblad i *Collinske Saml 18.4°* (KB), der kan dateres til 1822. Det drejer sig om et indholdsudkast til det, der skulle blive William Christian Walters Ungdomsforsøg, hvor der som det fjerde stykke står: »Dødningen, et fynsk Eventyr«. Hvordan A havde tænkt sig ordlyden af dette eventyr, som iflg. fortalen fra 1830 stammer fra hans barndom, står hen i det uvisse, da kun titlen kendes. Forskellen mellem dette og *Dødningen* fra

1830 havde velsagtens været ligeså markant som mellem *Dødningen* 1830, der bærer tydelige præg af A.s læsning og dannelse i årene op til og kort efter studentereksamen, og *Reisekammeraten*.

Om motivet og folkeeventyrets forskellige former se *Reisekammeraten* ovf. s. 33f.

189*Märchen ... wahr*] motto til Balladen (Goethes Werke I. Weimar 1887.159).

190*Vergessne Gedichte sind neue*] frit citat efter Jean Pauls Vorrede til Herbst-Blumine I (180), jvf. iøvrigt MLE I 325 m. note samt Vogel-Jørg 1031.

191.2*Elvedgaard*] hovedgård nordvest for Odense, hvor A som nævnt ovf. havde besøgt historikeren L.Vedel Simonsen (1780-1858) for at få oplysninger til brug for sin (ufuldførte) roman Christian den Andens Dverg (A-iana III 31-33). - *Hvidtjørn*] A husker fejl, idet det drejer sig om et dengang 500 år gammelt taxtræ, som iflg. overleveringen skulle have været udskåret i form af tre kroner (ikke to som A siger) på Frederik II.s tid, da han besøgte gården for at se det store træ (jvf. Vedel Simonsen i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed. III.1836.244ff). - **9***Nonnekloster*] således hævdet af Vedel Simonsen i ovennævnte værk. Af et pavebrev 13.12.1475 fremgår imidlertid, at Frederik Barsebek og hustru fra Odense stift ønsker at oprette og bygge et kloster for karteuserordenens medlemmer. Planen er dog næppe blevet realiseret. - **12***Françaiser*] selskabsdans i **6** ture; sml. Morten Lange, hvor dødningene danser »de nyeste Françaiser« (1830; 66 SS XII 237). - **12***fugtige*] »anløbne«, en smule berusede. - **17ff.** Sml. elverfolket i Klintekorset paa Møen (1830; SS XII 39ff), der tydeligvis er inspireret af jf. L.Heibergs Elverhøi (opført 1.gang på Det kgl. Teater 6.11.1828), samt Christian den Andens Dverg, hvor folkene »talte om Elverfolkene, hvem de alle tidt havde seet som Taage svæve dandsende hen over Engen i Maaneskinnet« (A-iana III 74). - **20***Løgtømændene*] iflg. folketroen »Aander af uretfærdige Mennesker, som ved et falsk Skin søge at forville de Veifarende og at lokke dem ud i Moser og Ufører« (Thiele2 II 298 f), sml. *Lygtømændene ere i Byen* (IV 183ff). - **20-25***en lille Høi ... Skrig*] intet specifikt sagn af denne art er knyttet til Elvedgaard, men folketroen har mange vidnesbyrd af lignende art, jvf. fx Elmelund Kone i Thiele1 III 23. - **30***Johannes*] se n.t. I 67.2.

191.31-32*Faarekyllingen*] sml. Thiele2 III 168: »At høre Faarekyllinger i Sovekammeret [...] varsler Død.« jvf. også MLE, hvor moderen efter faderens død siger til den pibende fårekyling: »Han er død! [...] Du behøver ikke at synge efter ham, lisjomfruen har taget ham!« (I 41) samt Gjenfærdet ved Palnatokes Grav (38) og KES 27.

192.1-2*ingen ... Følelser*] en afspejling af den følsomme A.s egen situation, jvf. Studenten, skrevet ca. 1.9.1829 og dediceret og adresseret til Edvard Collin, der aldrig ville et venskab i A.s betydning: »Han yndes af Mange, har dog ingen Ven« (BEC I 9). - **7** *en deilig ... Pige*] se n.t. I 67.18, hvor A har ændret prinsessen fra en død til en levende skikkelse, en psykologisk velbegrundet ændring, idet beskrivelsen af hende som død virker ulogisk. - **12***en Fredagmorgen*] en henvisning til A.s egen faders dødsdag 26.4.1814, ikke begravelsesdagen 30.4. I *Reisekammeraten* er A opmærksom på det overflødige i tidsfæstelsen, men bibeholder den implicit. - **13***den sorte Kiste*] anakronisme; den sortfarvede ligkiste blev først almindelig i 1800tallet. - **29***mædsket*] tyk, velnæret. - *den hogartske*] den eng. maler William Hogarth (1697-1764) blev især kendt for sine satiriske og moraliserende sædeskildringer. - **30***en Harlequins*] i den italienske commedia dell'arte (der først stammer fra 1500tallet) var Harlekin, til forskel fra Tivolis elegante skikkelse, snart en dum enfoldig, snart en fiffig og udspekuleret tjenerskikkelse. - **31***monarkisk*] enevældig. - *Skolemester*] sml. Fanden i skolemesterens skikkelse i Fodreise: »Lystig slog han omkring sig med ægte Skiildsord og haltende Vittigheder« (79) og digtet Skolemesteren (1830; SS XII 330 f). Modellen har i alle tilfælde været den frygtede rektor Meisling. - **35***bestrøet med Sand og Blomster*] se n.t. I 68.29. - **3750 Rdlr.**] anakronisme, rigsdaleren indførtes først 1713; se iøvrigt n.t. I 68.33.

193.1-2*Kornmark ... Guld*] reminiscens af den ufuldførte fortælling fra Slagelse-årene Sorøe-Gang: »Han fulgte Stien som snoede sig giennem Kornmarken der liig et gulhav bølgede om ham« (A-iana III 24). - **24***en stor argantisk Lampe*] petroleumslampe opfundet 1789 af 67 schweizeren Aimé Argand (d.1803). - **27-28***vingede Spillemand*] fugle. - **38-39***lagde ... Sted*] se n.t. I 70.1-2.

194.6-25 Måske skrevet på baggrund af A.s sommerrejse til Møn og Fyn i sommeren 1829 (jvf. BEC I 5ff, Levnedsbog 192 fog Olrik 172ff); ikke i *Reisekammeraten*. - **37***Løibænken*] polstret bænk. - **385***vededugen*] tørklæde til at dække den afdødes ansigt.

195.8-950 Rdlr. Speculation] anakronismer; *paa Speculation*: på beregning om økonomisk gevinst ved lånet.

196.9ff. se n.t. I 71.10f. - **31-32***men vor Herre ... ligesaadan*] jvf. Matthæus 6.26. - **39ff.** Forholdet mellem den Fremmede og Johannes afspejler forholdet mellem H.C.Ørsted og A. Den Fremmedes tale om universet, en påvirkning fra Ørsted, spores iøvrigt allerede i Fodreise.

197.12*Ærts*] malm. - **24-25***det deilige Eventyr*] jfr. Aladdins bemærkning til Nouredin i Oehlenschlägers Aladdin (Oehl I 96 f):

Ak, kiæreste Herr Fætter! I fortæller
De bedste Eventyr, som jeg har hørt
I al min Levetid [...]
hvad I talte om Naturens Kræfter,
Dens skjulte underlige Skatte [...]
Det mored mig af alle Ting dog meest.

38Bregner] se n.t. I 72.6.

198.5Randsel] rygsæk. - **6en kostbar Salve]** se n.t. I 72.11ff. - **8de tre Riis]** se n.t. I 72.15-16. - **19knixede]** nejede. - **23 Kjærtensvend]** page. - **36ff.** Sml. beskrivelsen af St. Knuds Marked i Odense i Brudstykke af en Udflugt i Sommeren 1829: »Marionetspilleren gav rare Tragedier hvor Standspersoner kunde betale efter Behag. Her fik jeg den første Idee om at vi ikke Alle vare støbte af samme Metal; den som gav meest kom til at sidde foran i en Lænestoel, medens vi Andre stode bagved og saae ham over Hovedet« (A-iana VIII 25). Det sociale aspekt neddæmpes yderligere i *Reisekammeraten* (I 73.7). - **37nogle Tønder]** sandsynligvis et set træk; sml. beskrivelsen af en omrejsende komedianttrup i Fragmenter af en ufuldført historisk roman (1824-25): »nu reiste de Theatrumt, han havde laant dem en halvsnees tømte Tønder til at stille det op paa« (A-iana III 31). Udgår i *Reisekammeraten*. - **38Dronning Esters deilige Historie]** i Esters bog i G.T. Esters bog spiller en stor rolle i A.s forfatterskab (omend marionetforestillingen anonymiseres i *Reisekammeraten* i overensstemmelse med folkeeventyrets skik), fordi den bekræftede A.s livssyn, jvf. KES, hvor det om Christians læsning af G.T. siges, at her blev »Kamp og Hindring lønnet med Lykke«, eksemplificeret ved at »den onde *Haman* kom i Galgen, medens *Esther* bar Guld kronen ved sin kongelige Herres Side« (124).

199.3Bulbider] se n.t. I 73.8. - **30ff.** se n.t. I 73.37ff. - **30tarveligt]** enkelt, simpelt. - **34Drabanterne]** se n.t. I 74.3.

68

200.5erholdt] modtaget. - **19-22** se n.t. I 74.39-75.2. - **34Phantasiens Verden]** sml. med børneeventyret i Skyggebilleder, hvor A også skelner mellem fantasi og virkelighed samt knytter fantasi og barnlighed uløseligt sammen: »saalænge Kjøbenhavnerne endnu ere ganske smaa Rollinger, og ikke have været længer ude i Verden end til Dyrehaven og Frederiksberg, og deres Bestemoder eller Amme fortæller dem, om fortryllede Prindsere og Prindsesser, Guldbjerger og talende Fugle, saa drømmer det lille Hoved om dette deilige Phantasieland, og seer ud over Havet, der gaaer sammen med Himlen, mellem den danske og svenske Kyst. Deruden maa det ligge, tænke de, og udmale sig nu saa herligt denne nye Verden; men de blive ældre, komme i Skole, faae fat paa *Rises* Geographie, og med eet staar den dem det hele Phantasieland itu, de see - bag Havet ligger Preussen og hele Tydskland« (33f).

201.1-4Hjerterkonges Rige ... Pommeranzer] Ideen er, som det fremgår af sammenligningen, af litterær art. Den ital. komediedigter Carlo Gozzis (1720-1806) eventyrspil *Amore delle tre melarance* (1761) var oversat af A.s rektor Simon Meisling: *De tre Pomeranzer* (Dramatiske Eventyr af Carlo Gozzi (1821)). Her er Silvio Ruderkongen netop »Monarch udi i et Rige i Phantasiens Verden« (3). - **15Turandot]** se indledningen til *Reisekammeraten* (s. 34). - **19-handel]** forhold, affære. - **27Skablon]** skabelon, her folkeligt udtryk for legemsform. - **30-31de røde Lagener]** helvede. - **31 Varmebækken]** bækken med gennemhullet låg fyldt med gløder. - **43-202.1to unge Riddersvende ... Spillekortene]** sml. Gozzis *De tre Pomeranzer*: »Leander, Rideknægt, første Minister [...] fuldkommen klædt saaledes, som man seer ham i et Spil Kort« (5).

202.29-31usynlige Magter] sml. Fodreise, hvor A - vel pga. forbudet mod at han digtede i skoletiden - i forb. med Søvn-gængerer kommer ind på spørgsmålet om beherskelsen af den frie vilje: »jeg satte mig til Claveret, skjøndt Lægen har forbudt mig at spille, men det var mig som en usynlig Haand rev mig der hen, jeg vilde ikke, og maatte dog« (28f). - **33Werther]** J.W.Goethe: *Die Leiden des jungen Werthers* (1774). - **Siegwarth]** J.M.Miller: *Siegwart, eine Klostersgeschichte* (1776). Bortset fra anakronismen i inddragelsen af Goethe og Millers følsomme romaner afspejler det i høj grad den rolle Werther spillede for A i disse år, ikke mindst når han ironiserede over det sentimentale i sit eget væsen (jvf. BJC I 44,61, Aftenen (1827; SS XII 275), Hjerte-Suk til Maanen (1827; SS XII 86) samt Fodreise, hvor digterjeg'et lover Søvn-gængerer, at han nok skal få »det wertherske Følerie pillet ud« af ham, fordi Søvn-gængerer er blevet ham »en levende Taareperse og kan saaledes hverken bruges i Livet eller i en Roman« (28)). - **40-203.3** Den første af A.s gemytlige eventyrkonger; måske inspireret af narrens enetale om sultan Soliman i 1820-udg. af Oehlschlägers *Aladdin* (Oehl I 302): 69 Nu render han i Slaaprok og i Tøfler, / Og glemmer hele Keiserværdigheden. / Man seer: Forfængelighed en være kan / Saa tyk den vil, den er dog mere tynd, / End Faderkærligheden mod sit Barn. - **41Schlafrock]** (ty.) slåbrok.

203.6-7tørrede ... Schlafrock] se n.t. I 76.40. - **8Lysthauge]** lysthave. - **8-9I hvert Træ]** se n.t. I 77.3.

204.17lystigt] kraftigt. - **27hvalte]** hvælvede. - **29ff.** se n.t. I 79.4ff. - **36Mareløkker]** egl. iflg. folketroen indfiltret hårlok fremkaldt af maren, der rider dyr og mennesker om natten; også blot flettet hårlok, der ikke lader sig rede ud.

205.4 *Træ-Klodse*] sml. Fodreise, hvor A i satiren over rangspersonerne ved selskabet på slottet i året 2129 opdager, »at hele Selskabet bestod af lutter Træmænd, fyldte med Damp; et Slags kunstige Automater, Aarhundredet havde opfundet til at udpynte Forgemakkerne med« (22). - **9** *gyldenstykket*] silkestof med indvævede guld- eller sølvtråde. - **36** *en clarensk bog*] A havde et godt øje til den ty. forfatter H. Clarens (1771-1854) platte og sentimentale romaner og noveller, jvf. Fodreise, hvor tropperne ved litteraturrevyen bærer høje huer »med en clarensk Indskrift: »*Livets Høieste Lykke er Kjærlighed*«« (53) samt novellen *Den skønne Grammatica* eller: Badens latinske Grammatik (Skizzeret, som en rørende, clarensk Novelle), hvori det hedder om Badens grammatik, at »det er denne farlige, overspændte Læsning, for et sværmende Hjerte, jeg vil gjøre Eder opmærksom paa [...] den er endnu værre end *Clarens* og alle hans Efterfølgeres Noveller« (Phantasier og Skizzer. 1831.28).

208.14 *sex Aar*] en satire over de lange ventetider på at få skuespil opført på Det kgl. Teater, jvf. bekendtgørelse fra teaterdirektionen 28.8.1817, hvori det siges, at direktionen »indtil videre ikke seer sig istand til at give de Originalforfattere, der maatte indsende Stykker, nogen bestemt Forsikkring, til hvad Tid de, i Tilfælde Stykkerne maatte blive antagne, kunne vente at see dem paa Skuepladsen, og altsaa faae deres Forfatteraften derfor« (Thomas Overskou: *Den danske Skuesplads* IV.1862.489). - **15** *Ingenting*] sml. Fodreise, hvor A forsvarer kap. 14, der kun indeholder interpunktionstegn, med, at det »rigtignok ikke indeholder noget, men det er Læserne vant til fra mange andre Bøger« (98) samt satiren over åndløsheden i digtet *Rimedjævelen*, hvor A forhindres i at drukne sig, da »Min Djævel sender mig en Ven fra Landet. / Der blev nu talt om - Ingenting, med Mere« (1828; SS XII 10). Sml. iøvrigt Heibergs *Et Ark Nytaarsvers* bl.a. dediceret »Til dem, som ere ingen Ting« (Kjøbenhavns flyvende Post 1.1.1827) samt C.N.Davids *To Prologer for een*, hvor »Skuepladsen forestiller ingenting eller hvad man behager« (Kjøbenhavns flyvende Post 22.1.1827). - **21-41** se n.t I 84.5-13. - **34** *Funker*] gnister.

70

Lykkens Kalosker

Ældste form. Fra: *Tre Digtninger* 1838

Lykkens Kalosker blev trykt som indledning til *Tre Digtninger*, der udkom 19.5.1838. Se videre s. 212 og ndf. s. 132.

Lykkens Kalosker er ikke alene A.s første egentlige vokseneventyr (se ndf.) - hvad der medførte en sproglig og stilistisk omarbejdelse, da eventyret blev optaget i EP-50 - men også det første, hvor han arbejder med en opdeling af eventyret i kapitler bundet sammen af galoschemotivet som den (tynde) røde tråd.

Arbejdet med eventyret blev iflg. Alm påbegyndt 19.1.1838: »Begyndt paa Lykkens Kaloscher«, men kimen til eventyret finder man et år tidligere i et brev til den gamle madam Iversen i Odense, hvor han 7.1.1837 fortæller: »Jeg har faaet nogle deiligt varme Galocher af *Gummi elasticum*; de holde Fødderne varme, som om de vare i en Bagerovn« (BfA I 366). I de følgende tre måneder inden A iflg. Alm 17.4.1838 noterede »Kaloskerne heelt renskrevet«, kan vi trin for trin følge digterens arbejde. 25.1. hedder det således i Alm: »Skrevet paa Lykkens Kaloscher«, og 10.2. meddeler han Henriette Hanck: »Jeg skriver i denne Tid paa et Eventyr: »Lykkens Kaloscher«, ikke for Børn; det kommer, rimeligviis ud med: en rigtig Soldat, Det har Zombien gjort o.f.a.« (BHH 216). 3.3. noterer han i Alm: »Læst i Foreningen, 1ste Capitel af Lykkens Kaloscher«. En uge senere, 9.3., er eventyret genstand for omtale i et brev til vennen Frederik Læssøe, idet han sender ham digtet *Gid jeg var rig* (se n.t. 220.10f), »som en Lieutenant synger i mit Eventyr »Lykkens Galocher«« (BfA I 412). Bortset fra at kap. III altså har foreligget færdigt, kunne ug. måske tyde på, at han netop på dette tidspunkt er nået til kap. V, *Copistens Forvandling*: »Nu kan jeg synge om Nyhavn, om de indefrosne, forladte Skibe, hvor kun en Krage er Hersker paa Dækket« (ib.). Dog kan dette brevsted også læses som en skitse, idet vi først får det fuldt udfoldede billede i et brev til Henriette Hanck 3.4.: »I Dag have vi Sommersol, der er saa livligt i Nyhavn hvor jeg boer, 50 Matroser gaee paa Isen og save den op, de store lismasser skupes ved Stænger bort. Det er et eget Skue. Hele Vinteren laae Skibene i Havnen døde og forladte, lænkede med Jernkjæder til Pælene, som Liig laae de i Maaneskinnet, nu tjæres og takles de, Skindøden er forbi, de flyve ud til fremmede Lande, og jeg sidder endnu bag de samme Vinduer og seer ud - at de ere borte« (BHH 227). Inden sidstnævnte brev foreligger en almanakoptegnelse 12.3.: »Skrevet paa Kaloscherne«, og i 71 et brev til jomfru Hanck 16.3. kommer han nærmere ind på stil og indhold: »I Maj, tænker jeg De skal faae den nye Bog af mig, den kommer rimeligviis til at bære Navnet: *Lykkens Kalosker, en rigtig Soldat; det har Zombien gjort, tre nye Digtninger af H.C.Andersen*. Det første er et Eventyr og vistnok det meest satiriske jeg har skrevet, og noget af det Phantastiske i vor Litteratur. Det er et Par

Kalosker, som have den Egenskab at man med dem kommer hvor hen man vil og i hvad Tidsalder, samt hvert høit udtalt Ønske bliver opfyldt, og dog bringer denne Lykke kun Ulykke; jeg arbejder endnu derpaa, eet Kapitellet er tilbage i Kong Hanses Tid, et andet foregaae i Maanen, et tredie paa Hospitalet, et fjerde inde i Hjertet paa Folk o s v.« (BHH 218). At A på dette tidspunkt endnu ikke var helt færdig fremgår af Alm 10.4.: »Skrevet til Lessøe og paa Kaloskerne.« Efter afslutningen af renskriften 17.4. gik kun to dage før Alm 19.4. meddeler: »solgt Reitzel Kaloskerne for 40 Rdlr.« og allerede 24.4. fortæller A Henriette Hanck: »I Dag har Bjanco-Luno begyndt at trykke mit nyeste Værk: »Lykkens Kalosker, en rigtig Soldat og det har Zombien gjort, tre Digtinger af H.C.Andersen (6 Ark)«. Om tre Uger tænker jeg De har Bogen« (BHH 235 f). Efter at have gennemgået komposition og handling placerer A eventyret i forfatterskabet: »Kaloskerne ligne meest, af Alt hvad jeg har skrevet, Fodreisen, men den er modnere og har en Tendents« (ib. 236).

Som det fremgår af ovennævnte udtalelse er motivet i realiteten foregrebet på flere måder i Fodreise (se ndf). Selve fodtøjsforbytningen findes således i 10. kap., hvor A møder Jerusalems Skomager, der fortæller om sin økonomiske sans og sine støvler: »disse Støvler her har været benyttede i 600 Aar. Det er de saa meget omtalte 100 Mile Støvler; for en Deel Aar siden var jeg uforsigtig nok til at levere dem til en Skomager, for at de kunne gjøres lidt i Stand, men der blev de forbyttede og før jeg mærkede Feiltagelsen var de allerede solgt til en *Peter Schlemil* [...] Først i den senere Tid har jeg været saa heldig at faae Fingre paa dem igjen« (69). Mod at sætte sin skygge i pant far A lov at låne støvlerne og opnår nu at besøge diverse steder på den nordlige halvkugle på ingen tid.

213.8*Corso ... Toledo*] hovedgaderne i Rom og Napoli. - *9 der have vi Andersen igjen*] jvf. kritikken af O.T. og KES (MLE I 201ff). - **10** *Østergade*] del af »Strøget«, hovedgade i Kbh. - **13***erholde*] modtage, opnå. - **17***krystallisere*] koncentrere. - **21***Ørstedes Afhandling*] H.C.Ørsted: Gamle og nye Tider (Almanak for 1835. Optaget i *Aanden i Naturen*. 1850). - **33***to Feer*] et sådant kontrastpar almindelig kendt, fx i Islam, hvor en god og en ond engel følger mennesket fra fødsel til død. A.s konkrete inspirationskilde er diskutabel. Rubow 149 mener, at A 72 bygger på et sagnmotiv: Lykkens fe, som giver syvmilestøvlerne, og sorgens fe, som tager dem. I A-iana 2 rk. III 188f udtaler han tillige, at rammen med sorgen, der altid kommer i egen person, er en erindring om digtet *Das Glück ist eine lose Dirne* af Heinrich Heine, A.s yndlingsdigter i disse år. Topsøe-Jensen har en hypotese, der delvis supplerer Rubows teorier. I indledningen til Xavier Marmiers biografi af A i oktobernummeret af *Revue de Paris* 1837, *La vie d'un poète*, mindes læseren om den fra eventyret kendte situation (se fx *Tornerose* i *Bødker* 119f), at der ved det nyfødte barns vugge først indfinder sig lykkens fe og dernæst ulykkens, som tårner hindringer, skuffelser og farer op på barnets livsvej. A læste dette essay 10.12.1837 (BHH 209), dvs. en månedstid før nedskrivningen af eventyret påbegyndtes (Omkring *Levnedsbogen*. 1943.168). - **23-24***Kong Hans's Tid*] 1481-1513.

214.10*Geburtsdag*] fødselsdag. - **24-219.27** Kimen til justitsrådets oplevelser skal sandsynligvis søges i Nestroy's tryllefarce *Die Zauberreise in die Ritterzeit oder Die Übermütigen* (opført 1. gang 20.10.1834 i Wien). A refererer stykket i KES (216), men kendte det kun af omtale, idet det ikke blev opført, da han var i Wien 1834, og først blev trykt 1891 (HCA 169). Bortset fra inspirationen fra Nestroy og Ørsted er det værd at bemærke, at A tidligt var på nutidens parti, jvf. brev til Jonas Collin 27.5.1826 om hans første indtryk af Frederiksborg Slot: »hvor holder jeg ikke af det gamle Slot, dog lyst til evigt at leve derinde, kan jeg just ikke sige [jeg har]; ærværdige ere vel Middelalderens Bygninger (skiønt dette Slot er yngre), men jeg holder dog mere af vore lyse muntre Værelser. De gamle Bygninger forekomme mig stedse som Spøgelseshistorierne Børn, de har noget tillokkende, noget kildrende, men det skræmmer dog evigt at leve i dem« (BJC I 52). - **24-219.27** Foruden DH (jvf. fodnoten s. 218) er A.s kilde til den kulturhistoriske baggrundsskildring Chr. Molbechs *Nogle Bidrag til Skildringen af Sæder, Levemaade, Finantsvæsen og Hofholdning under Kong Hans og Dronning Christina* (*Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Kunst* 1827.425-51,562-72), som han havde excerperet under arbejdet på *Christian den Andens Dverg* (1831-32). I samme forbindelse læste han iøvrigt bredt om middelalderen og Chr. II.s tidsalder (jvf. A-iana III 14).

215.3-9*Trommer*] reminiscens af *Christian den Andens Dverg*: »Saaledes smaasnakkede de, i det Piber og Trommer snart overdøvede dem begge; et stort pynteligt Tog nærmede sig; det var Bispen *Jens Andersen*, der for sin skaldede Nakke havde Tilnavnet: Beldenack, efter den Tids Skik førte han over 50 Drabanter med sig og Piber og Trommer foran« (A-iana III 66). - **5***artigt*] godt, fortræffeligt. - **6-7** *Drabanter*] sml. DH: »Ingen maatte gaae eller ride udi Kiøbenhavn med spendt Armbrøst, hvilket giver tilkiende, at Buer endda var det 73 brugelige Skudd-Gevær [...] og at Bysser endda ikke vare ret komne udi Brug« (I 760). - **15***Slotspladsen*] Christiansborg Slotsplads. - *sid*] fugtig og sumpet. - **17***Holmen*] Slotsholmen. - **20-21***Christianshavn*] bydel anlagt af Chr. IV 1618 på Nordamager og nogle holme vest for Slotsholmen. - **40***Østerport*] fra 1708 indtil nedrivningen 1858 lå Østerport udenfor Kastellet ved den nuværende Østerport station og Oslo Plads.

216.3*Hallandsaas*] vistnok A.s fejlagtige etymologi. H. var folkelig betegnelse for det sted, der blev til Kgs. Nytorv, og antages alm. enten at hentyde til, at pladsen pga. sin ufremkommelighed sammenlignedes med det vanskeligt farbare højdedrag Hallandsås på grænsen ml. Skåne og Halland, eller at bønderne fra Skåne og Halland holdt torv her. - **11***et Glas Punch*] »Den væsentligste Drik ved et Aftentraktement var Punsch, tillavet efter Schillers Recept i hans *Vise »Vier Elemente, innig gesellt«*: Rom, kogt Vand, Citron og Sukker og, naar det kom høit, lidt Kryddernelliker. Den blev tillavet i en mægtig Bolle, i Reglen af kinesisk

Porcelæn, og saa kunde Enhver øse Saameget, han vilde og saa ofte hand vilde, i sit Glas« (J. Davidsen: Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn I.1882.42). - **20***genere*] skamme. - **25***Diler*] forstuer og haller. - **27***Diskurs*] diskussion.

217.1*Dagen*] avis; udkom 1803-43. - **4***et Træsnit ... Cöln*] ikke identificeret, men luftsyn og naturfænomener var typiske motiver for folkelige grafiske blade. - **18***Modestia*] beskedenhed. - **19***mihi secus videtur*] det synes mig anderledes. - **19-20***dog suspenderer ... Judicium*] undlader at dømme; typisk Holbergvending, jvf. fx DH I 826. - **23** *Baccalaureus*] indtil 1775 laveste akademiske grad. - **29***locus docendi*] stedet at belære. - **30***bemøie*] gøre sig ulejlighed. - **31***de Gamle*] de klassiske græske og romerske forfattere. - **34***Hverdagshistorierne*] efter sin debut med Familien Polonius (1827) kaldte Thomasine Gyllembourg sin næste novelle En Hverdagshistorie (1828), hvad der siden gav navn til hele genren, den københavnske samtidsfortælling. Om A.s syn på genren se *Den flyvende Kuffert* (I 156.38-157.14 med note). - **40***Romanen om Hr. Iffven og Hr. Gaudian*] Chretien de Troyes: Yvain eller Løverridderen (1177-81; da. 1303).

218.2*fodnoten* DH I 824; *Otto Rud*] da. adelsmand (d. 1510). - **4***Heiberg*] digteren og kritikeren Johan Ludvig Heiberg (1791-1860) stod bl.a. som udgiver af sin moder Th. Gyllembourgs fortællinger. - **6***Godfred von Gehmen*] hollænderen Gotfred af Ghemen trykte 1493 de første bøger i København, latingrammatikker til det ny universitet. Der havde allerede 1482 været en ty. bogtrykker i Odense. - **12***den særdeles Pestilense ... siden*] sml. DH: »Udi dette Aar [:1484] regierede ellers en særdeeles Pestilentse over hele Dannemark« (I 757). - **13** *Cholera*] hærgede i perioden 1830-37 det meste af Europa. Danmark 74 med undtagelse af Holsten slap dog fri takket være kontrol ved grænsen til Tyskland. - **14-16***Fribytterkrigen 1490 ... Rheden*] Frit citat efter DH, som under året 1484 fortæller, at franske og engelske sørøvere »løbe ind udi Sundet for Helsingøer, som er Rigets Toldsted, og der bortsnappede Skibe, som laae paa Reeden« (I 758). Bortset fra at A rykker episoden frem til 1490 og giver indtryk af, at kaperkrigen, der blussede op med mellemrum 1467-90, kun varede et år, så lader han også den åbenbart mindre historiekundige justitsråd og læseren tro, at Rheden er Københavns red, kendt fra slaget på Rheden 2.4.1801, og ikke Helsingørs red. - **19** *gjensidig Bedemands-Stiil*] reminiscens fra Holbergs Den Stundesløse III akt; her i bet.: talen forbi hinanden. - **30** *Klaret*] (rød) vin med sukker og krydderier. - *Mjød*] drik afvand, gæret honning og krydderier. - *Bremer-Øl*] helt op til 1847 var dansk øl af væsentlig ringere kvalitet end tysk. - **32***to Couleurer i Huen*] »Kongen lod udgaae [en forordning 1496] mod Skiøger, at de skulde bære Huer halv røde og halv sorte for at gjøre dem kiendelige fra andre Qvinder« (DH I 782).

219.5*moskovitisk*] russisk; her: uforståeligt. - **7***Hedendømmet*] hedenskabet. - **37***linde*] bløde.

220.10ff. Digtets personlige baggrund er A.s ulykkelige forelskelse i H.C.Ørsteds datter Sophie (1821-89), der 11.12.1837 blev forlovet med den senere stiftamtmand i Aalborg Frederik (Fritz) Dahlstrøm (1815-94), jvf. brev til Frederik Læssøe 9.3.1838, hvor A sender en afskrift af digtet og tilføjer: »Det er en gammel Historie, det vil sige: knapt et Aar gammel; jeg havde det selv lidt for varmt om Hjertet; men Ingen mærkede det, ikke engang De, min gode Ven; men det var ogsaa en af *de smaa* [Forelskelser]! Nu er det afkjølet, og det eneste Udbytte af den Eruption er dette lille Digt, som jo nok kan gaae for en net lille Lava-Afstøbning« (BfA I 412). Genstanden for forelskelsen fremgår af andre brevsteder. I et brev til vennen Christian Wulff 19.8.1837 kommer A ind på den økonomiske side af sagen: »Jeg gaaer med en brændende Længsel efter at gifte mig; men jeg maa have en Formue, som giver mig aarligt 3 000 i Rente, ellers kan jeg ikke leve med Kone og Børn« (BfA I 378). Tilsyneladende har en evt. forlovelse været ret omdiskuteret i dette efterår, for i et udateret brev fra december 1837 til Henriette Hanck reflekterer A over en bemærkning i et nu tabt brev om, at han ikke ville skjule en forlovelse for hende og forsikrer, »at jeg ikke har Tanke om, at det nogensinde skeer, at jeg bliver forlovet! Jeg har formegen Klogskab til at gjøre et ubesindigt Skridt! [...] Jeg har kun en taalelig Existens, og aldeles ingen Udsigter! [...] var jeg formuende, havde jeg Udsigter til engang at erholde et eller to Tusind om Aaret, - saa forelskede jeg mig! her er en Pige som er smuk, aandrig, god og elskelig, hun hører til een af de aandsførste Familier i 75 Kjøbenhavn; men jeg har ikke Formue og - jeg bliver ikke engang forelsket! hun er desuden netop halv saa gammel som jeg!« (BHH 210). At A tænker på Sophie Ørsted fremgår indirekte, idet han tilsyneladende besvarer et spørgsmål fra Henriette Hanck om, at Sophie Ørsted »*efter Folks Sigende*« er blevet forlovet med Dahlstrøm. Dette har fået A til at brænde sine erotiske digte. »Efter at jeg havde brændt Digtene fortrød jeg det; de kunde jo have staaet i en ny Roman, kun et eneste havde indpræget sig i Hukommelsen, det skal De en anden Gang faae en Afskrift af« (ib. 211). Hvis A opfyldte løftet ved at sende hende »Gid jeg var riig!« 27.4.1838, kan digtet altså dateres til før december 1837. Ingen af de citerede brevsteder er entydige mht. Sophie Ørsted. At A virkelig har tænkt på hende fremgår af Dagbøger 11.12.1837: »Idag blev Sophie forlovet. Sidste Middag jeg gik derfra med Marmier, sagde han: »De elsker hende, jeg veed det! jeg seer godt! frie til hende!« jeg tænkte hele Aftenen meget paa hvor urigtigt det var, da jeg er fattig. I Løverdags var jeg der, hun var saa elskværdig og dog om Aftenen følte jeg, at jeg nok kunde leve ene og alene! [...] ved denne Juul, havde jeg vist sagt hende det, hvad der aldrig kunde have blevet godt for hende!« (II 31f). Jvf. også brev til Ingemann 5.1.1838: »[Sophie] den Smukkeste, den Elskværdigste, som har siddet paa mit Skjød og kysset mig, for at [jeg skulde] fortælle Eventyr, medens hun var et Barn, er bleven forlovet« (BfA I 402). - **12***Da jeg endnu var knap en Alen lang*] reminiscens fra Jens Baggesens Da jeg var lille: »Der var en Tid, da jeg var meget lille, / Min hele Krop var kun en Alen lang.« Også kattedigteren i Fodreise bruger begyndelseslinjen (16). - **38***signe*] velsigne.

221.5*Olden*] fællesbetegnelse for bog og agern. - **6***Brødtræet*] egl. dss. brødfrugttræet (morbærfamilien); her i overført bet.; jvf. Ewalds klage i Lykkens Blomst: »Gid jeg fornuftig havde sat mig under / Brødtræet og ei under Kundskabstræet« (1845; SS X 185) samt brev til Frederik Læssøe 23.2.1838, hvor A indrømmer at måtte skrive for pengenes skyld: »havde jeg nogen Slags Formue, De skulde see et godt Udbytte heraf; nu er j eg tidt nødt til at tænke paa en Green af Brødtræet og derfor give Slip paa den af Laurbærret« (BfA I 405 f). - **34-36***Naar vi døe ... den anden*] A var tidligt optaget af sjælevandringstanken, jvf. Sjælen (dateret 1824; trykt 1828; SS XII 5):

... er det i det Fjerne,
Høit, hist under Nattens Blaa,
At Du [: sjælen] paa en venlig Stjerne
Først fra Støvet luttres maa,
Før Du med de Engle glade,
Kan Dig i Guds Straaler bade?

76

Iflg. Tage Høeg 82 er disse tanker inspireret af A.s samtaler med Ingemann, for hvem sjælevandringssideen var en udvej til at bringe mening i livet og overalt at antage Guds forbarmelse (jvf. fx salmen Nadveren i Julegave 1816 og Høimesse-Psalmer 1825). A selv vender tilbage til tanken i Fodreise, hvor kæmpen fra Sirius fortæller, at planetsystemet kun er en stor skole, »indeelt ligesom Skolerne paa Jorden, i flere dasser, og i denne skulle Fornuftvæsnerne dannes for den store Evighed. Vi maa nu slet ikke troe, at vi ved Døden strax dimitteres til det store Universitet deroppe. Ak nei! vi ere her paa Jorden endnu ikke længere end i Peblinge-Classen; Døden er kun en lille Examen, der flytter os i en høiere Classe« (41). Jvf. også KES: »Dersom Veien til *den* Salighed, som saavel vor naturlige, som positive Religion lover os, gaaer fra Jorden til en høiere Stjerne og fra denne til en endnu mere udviklet og for os mere skikket, da bliver det hele sig udfoldende Liv en stor Opdagelsesreise, en Vandring fra By til By mod det himmelske Jerusalem. Vore Reiser her paa Jorden er et ringe, men anskueligtgjørende Billede af denne større Flugt« (144 f). - **35** *vasker grovt*] vasker storvask dvs. linned osv.

222.1*Jernbaner*] A havde set en jernbane 6.5.1834 (Dagbøger I 449), men kørte første gang 10.11.1840 fra Magdeburg til Leipzig (ib. II 49f). I Danmark åbnedes den første jernbane mellem Kbh. og Roskilde i 1847. - **6***Elektriciteten*] jvf. H.C.Ørsteds påvisning af elektromagnetismen 1820. - **16ff.** A.s kilde er den engelske astronom J.F.W.Herschels *Populaire Astronomie*, oversat af P.Pedersen (1836), men allerede i Fodreise beskæftiger A sig med månerejser, jvf. kæmpen, der flyver fra Sirius til Jorden (39), A.s studie af månen gennem St. Peders briller (50) og manden, der synger om sin rejse til månen (81). Sml. også brev til Henriette Hanck juledag 1836, hvor A fortæller om komedien »Nu gaaer Ballonen«, han har set i Studenterforeningen juleaften. Efter en længere rejse når ballonen månen, »her stod en Soldat og nu vidste [de rejsende] ikke hvilket Sprog de skulde tiltale ham paa. Philipsen begyndte med Hebraisk, derpaa med Græsk, Latin, Mesopotamisk, men Soldaten forstod ikke et Ord. Nu talte de Dansk og Soldaten svarede, thi det danske Sprog taltes just der, da største Delen af den danske Adel have sine Godser deroppe i Maanen« (BHH 166). - **20***Dr. Mädlers ... Maanen*] Mappa Selenographica (Berlin 1836-37) udg. af den russiske astronom J.H. von Maedler (1794-1874) og tyskeren W.Beer (1797-1850). - **21***en dansk Mill*] 7.5 km. - **26-27***vor Jord ... Hoved*] sml. Herschel: »Hvis der ere Beboere paa Maanen, maa Jorden for dem fremstille det overordentlige Phænomen af en Maane [...] som staaer ubevægelig fast paa Himlen« (216f). - **28***blev ... vaer*] opdagede. - **30***Pseudo-Herschel*] den falske, uægte H. Hvem A tænker på vides ikke. - **39f.** A var hele livet optaget af drømmens verden, jvf. 77 fx hans stadige drømme om Meisling (Dagbøger 13.7.1871 og 9.12.1874). Sml. også Fodreise, hvor St. Peder i vægterens skikkelse viser A de forskellige drømme: »Snart mættede [drømmene] de Hungrige paa Straaleiet, og snart satte de en kjær Afdød lyslevende igjen tilbage i den gamle Huuskreds« (80), samt Skygebilleder kap. III.

223.1-2*om vi kunne ... paa Læben*] jvf. Matthæus 12.36. - **4** *disputerede*] diskuterede. - **9-12***De talte ... løbe over*] jvf. tidens politiske diskussion, der kulminerede med Treårskrigen med Tyskland. - **29***Adresse-Contoiret*] kontor der videregav oplysninger af den type som nu findes i avisernes rubrikannoncer.

224.4-5*Frederiks Hospital*] i Bredgade 68, det nuværende Kunstindustrimuseum. - **15***Volonteur*] medicinske studenter, som gør gratis tjeneste på hospital som led i uddannelsen.

225.3*den blaa Drengeskole*] Det kgl. Opfostringshus, der fra 1775 lå i St. Kongensgade 269 (nu nr. 108) med udgang til Bredgade overfor Frederiks Hospital. Eleverne bar blå uniformer, deraf skolens navn. - **4***arrivere*] komme. - **6***Kjæmpe-Agaven*] A-america, hører hjemme i Mexico og blomstrer efter 6-10 års forløb, i danske drivhuse dog først efter 40-60 år. I 1836 blomstrede således en 60-årig 6 m høj agave i Kbh. - **18***det lille Theater*] »Kalkeballen« på hjørnet af St. og Lille Kannikestræde, nedrevet 1918 (se Robert Neiiendam i: Danmark i Fest og Glæde IV. 1935. 418ff). Om A har haft forbindelse med dette teater, der kun måtte benyttes af tidens dramatiske selskaber og borgerforeninger, vides ikke. - **23ff.** Sml. Hoffmanns Prinzessin Brambilla, hvor Giglio får et par briller, hvorigennem han kan se ind til tingenes inderste kerne, samt von Tütz' mikroskopiske glas i sammes Meister Floh. Jvf. også Fodreise, hvor St. Peder giver A et par

briller, der sætter ham i stand til at se, »hvad der er muligt at see paa det flade Amager« (47) bl.a. »Menneskets Ønsker, Haab og Længsel« (50). Jvf. også ønsket om at have von Tütz' mikroskopiske glas (77), som gentages i Skyggebilleder (126). Motivet kendes også i folketroen, jvf. sagnet om Holger Danskes briller (Thiele2 I 21).

226.1overseer] iagttager. - **8**Langelinie] før anlæggelsen af den nuværende promenade af sa. navn spadseresti ved Kastelsvolden. - **35**Stænderne] rådgivende stænderforsamlinger var indført 1834. - *Tiden*] tidsskrift red. af V.F.Palmblad.

227.24Rhinstrømmen] jvf. MLE om A.s ophold i Holland 1866 og tur ud til »Dynerne«, »hvor et nyt, storartet Sluseværk fører Rhinen ud i Havet, og altsaa ikke, som Geographien i min Skoletid lærte mig: »Rhinen taber sig og forsvinder i Sandet« (II 305). - **34-35**en Slags Boutik] ideen forekommer allerede i Gjenfærdet ved Palnatokes Grav (1822): »Ond var han ikke, havde vor Herre sat en Glasrude paa hans 78 bare Bryst, saa at man kunde have seet hans Hjerte, da skulde enhver have fundet det lige saa rødt og godt som Præstens« (12).

228.9det orthopædiske Institut] mekanikeren J. P. Langgaard (1811-90) oprettede 1834 en ortopædisk anstalt i ejendommen Store Tuborg på Strandvejen og ledede den til 1851 med hjælp fra fremtrædende læger. (Venligst oplyst af prof. dr. Egill Snorrason med henv. til Da. biogr. Leks. VIII. 1981.514-15). **24-25**den lille Trækasse paa Taget] den berømte kasse fra A.s barndomshjem: »Fra Kjøkkenet kom man ad en Stige op paa Loftet, hvor der i Tagrenden, mellem vort og Naboens Huus stod en Kasse Jord med Purløg og Persille, min Moders hele Have« (MLE I 28). Endnu i KES (10) er den placeret oppe på taget, men her og i *Sneedronningen* (II 50) udenfor et tagkammervindue. - **32**Dueslag] egl. aflukke for duer; her brugt spøgende om utroskab og hykleri (jvf. ODS u. Dueslag). - **35**Rosenborg] lystslot i Kbh. bygget af Christian IV 1608-17. - **37**Dalai-Lama] overhoved for de tibetanske buddhister; her: en højeste autoritet, jvf. også *At være* (209).

229.11-12Et russisk Bad] jvf. Alm 18.3.1838: »Første Gang i mit Liv været i rusisk Dampbad, det er en barbarisk Oplevelse, jeg har Knive i Maven er ellers, paa Træthed nær meget vel.« 19.3.: »Jeg er paa Ryggen blaa og grøn af at have ligget i Dampbadet.« Det første dampbad var iøvrigt åbnet i Amaliegade i 1828. - **22**spansk Flueplaster] plaster med bl.a. pulveriseret spanskflue (plasterbille), hvis blod indeholder et ætsende stof, cantharidin, der fremkalder blærer i huden. A kendte kuren af personlig erfaring, se fx BHW I 239 og BHH 192. - **34**Copister] skrivere, underordnede embedsmænd.

230.3ueffent] ulige, forkert. - **6**Concepter] kladde; her antagelig fejl for excerpt: uddrag. - **22**Brødtræet] se n.t. I 221.6. - **39-40**abgeschmackt] smagløst. - **43-231.1**Forskjellen ... Hukommelse] jvf. digteren Castellis svar på Naomis påstand om, at digtere må føle varmere, ædlere og bedre end andre mennesker i KES: »Det tør jeg ikke give Dem Ret i, de fleste Digtere have kun det Fortrin for andre Mennesker, at de kunne bedre erindre og anvende, bedre udtale hvad de føle og tænke!« (228).

231.10bag Børsen] i Børsgade i »De syv Søstre« (nedrevet 1900 til fordel for Privatbankens bygning). - **25**Fru Sigbrith] en mindelse om den strandede roman Christian den Andens Dverg (1831-32). På rejsen i 1833 fik A iøvrigt ideen til en tragedie, hvori den unge fru Heiberg skulle spille den unge Chr. II (jvf. BEC I 190). Heller ikke denne plan blev fuldført, men er sikkert en af de to tragedier, der »døde i første Scene«, som A omtaler til Signe Læssøe 1.1.1834 (BfA I 179). Ideen blev først realiseret i det romantiske drama *Kongen drømmer* (1844). - **35**en simpel lille Gaaseurt] sml. *Gaaseurten* (I 177f).

232.3-8 Sml. brev til Ludvig Læssøe 15.7.1830: »den sidste Dag, jeg var paa Hoffmannsgave, havde jeg en sand Nydelse, nemlig: jeg saae 79 Infusions-Dyr; tænk Dem: en lille Vanddraabe kun, paa Glas, og det var en heel Verden med Skabninger, hvor de største præsenterede sig som Græshopper, de mindste som Knappenaalshoveder; nogle lignede virkelige Græshopper, andre havde de meest monstreuse Skikkelser, og alle tumlede de sig imellem hverandre, og de større slugte de mindre« (BfA I 45 f). A udnyttede senere motivet i *Vanddraaben* (II 151-52). - **37**en heel Folkekomedie] hentydning til de populære wienerkomedier og tryllefarcer, hvoraf A selv samtidig med arbejdet på *Lykkens Kalosker* oversatte østrigeren Raimunds *Der Verschwender*, *En Ødeland* til Det kgl. Teaters sommerspil (aldrig opført eller trykt). Copisten i Frederiksberg Have henleder tanken på Thomas Overskous *Capriciosa* eller *Familien i Nyboder* (opført 1.gang på Det kgl. Teater 11.6.1836), der markerer indførelsen af wienertryllekomedien. *Capriciosa* begynder netop i Frederiksberg Have. - 42 f. Sml. Hoffmanns *Prinzessin Brambilla*, hvor Giglio bliver fanget i et net og indespærret i et fuglebur, der iøvrigt står inde i et åbent fuglebur. Motivet er brugt i *Fodreise* (61), hvor to andre forbilleder også nævnes: »Rigtignok var det jo ganske romantisk at ende som *Bajaset* eller for at bruge et indenlandsk Exempel, som *Norkros*, i et Fuglebur« (64).

233.23Poppedreng] Brix 100 ser her en hentydning til tilhængerne af Heiberg, medens Niels Birger Wamberg (H.C.Andersen og Heiberg. 1971.100 f) mener, det gælder Heiberg personlig, jvf. Heibergs egen udtalelse efter modtagelsen af *Tre Digtninger*: »Jeg har allerede læst det Eventyr, som aabner Samlingen, og har moret mig over mangt et Indfald deri, f. Ex. over Pappegøien og dens characteristiske Declamations-Nummer« (BtA 241). Stampe 246 hævder derimod, at poppedrengen har træk fra auditør J.W. Lind (1807-91), der var kendt som en besindig, belæst men også vittig personlighed. Baggrunden for satiren var hans

ægteskab med A.s ungdomselskede Louise Collin, som havde foretrukket en vittighedsmager fremfor digteren. Stamps teori er dog ret hypotetisk. Dels fordi poppedrenge »måske« er udtryk for A.s ønske om at få luft for sit nag overfor rivalen, dels siges det, at satiren er så tilsløret, at familien næppe opdagede den. Fr. Brandt mener i forlængelse af Brix, at satiren gælder heibergianeren Søren Kierkegaard, der var kommet til at såre A ved sit drilagtige og sarkastiske væsen (Den unge Søren Kierkegaard. 1929.125ff; jvf. Henning Fenger: Kierkegaard-myter og Kierkegaard-kilder. 1976.216). Topsøe-Jensen bemærker blot, at A *også* har tænkt på en virkelig papegøje, der tilhørte enkefru Müffelmann (HCA 142 f). - **38-39***nei, lad os nu være Mennesker*] collinsk familiejargon (Stampe 32).

235.13*Tøi*] vās. - **31ff.** Skildringen af Italiensrejsen, bygget på dagbogsoptegnelser fra rejsen til Rom september 1833 (også skildret i MLE I 155-58 med henvisning til eventyret) udnyttedes senere til I 80 *Vetturinens Vogn*. Forspil til en paatænkt Romerfest her hjemme (1869; SS XI 425ff). - **33-34***med otte Andre ... Diligence*] sml. Dagbøger 19.9.1833: »lidt efter jeg var kommet i Seng bankede Conducteuren mig op, at han havde fuldop af Pasagerer, men lovede at knive en Plads [...] Postvognen var besat, havde en Dame ikke gaaet bort i Brieg var der ikke blevet nogen Plads for mig« (I 179f). - **37-38***Han svævede ... Tilstand*] sml. Dagbøger 16.9.1833 om rejsen fra Neuchâtel til Brig: »jeg halv sov, halv vaaged« (ib. 177). - **38-236.2***Creditivet ...*] jvf. brev til Edvard Collin, Paris 12.5.1833: »Jeg kan ellers ikke andet end rose mig selv, der hører bestemt Forstand til at reise (slet ikke Poesie) jeg har ordentligt maatte have Tankerne samlet og Gudskee Lov ikke glemt det aller mindste Stykke paa den hele Reise. Passet paa min Kuffert og Sac de nuit ved hver Ompakning, havde Øie paa Creditiv, Pas og Penge; tidt naar jeg blundede i Vognen drømte jeg altid at eet af disse vare borte og foer da med bankende Hjerter op« (BEC I 126). Jvf. også Dagbøger 2.5.1833 på turen fra Kassel til Frankfurt: »Jeg kunne kun blunde, og drømte da bestandigt om at jeg havde tabt noget« (I 135). Et kreditiv er en anvisning, der sætter ihændehaveren i stand til at hæve penge.

236.1*Louisd'orer*] fr. guldmønt. - **10-13** Verset står i Dagbøger 16.8.1833, hvor A skriver, at det er digtet i vognen ml. Dôle og den schweiziske grænse (I 159). - **14-15***Granskovene syntes Lyngtoppe*] sml. Dagbøger 16.9.1833, Rhonedalen i Schweiz: »Skovene saae ud som Lyng paa de høie Klipper [...] Paa Toppen af Bjergene laae Snee, Skyerne seilede over og under hinanden« (I 177). - **18-19***Uh ... Alperne*] sml. Dagbøger 19.9.1833, afrejsen fra Brig: »Det er en ækel Følelse jeg forlader, nær havde jeg sagt Europa dvs. denne Side af Alperne med« (I 179f). - **23-28***Søen Tracymenes ... ved Veien*] sml. Dagbøger 14.10.1833, rejsen fra Levane til Passignano sul Trasimeno: »Vi saae mange forskjellige Grupper, flere sorte Sviin, halvnøgne Børn passede dem eller gamle Koner der spandt. - Ved Søen Tracymenes (Hanibal) saae jeg det første Laurbærtræ [...] Solen gik just ned og gav Himlen de brillanteste Farver. - Bjergene vare klare Lilla, Solen gik ned bag en Ø der blev mørke Blaae mens hele Luften og Vandspeilet var et flammende Guld, stærke violette Skyer hang paa Himlen [...] det var et Malerie jeg aldrig glemmer« (I 212) samt 15.10.1833, fra Passignano sul Trasimeno til Foligno: »kom igjennem den Dal hvor Hannibal slog Flaminius, nu holdt Viinrankerne hinanden fredeligt i de grønne Fingre og bød os tunge Druer« (I 213). - **23***Tracymenes*] Lago Trasimeno, Trasimenersøen. - **25***Hannibal slog Flaminius*] under 2. puniske krig tilintetgjorde den karthagiske feltherre Hannibal (247-183 fkr.) romerne under Gajus Flaminius' (d. 217 f. Kr.) ledelse ved Trasimenersøen 217 f. Kr. - **30-31***Veturinens*] 81 hyrekuskens. - **35-36***De stakkels Heste ...*] sml. Dagbøger 13.10.1833, rejsen fra Firenze til Levane: »Det var en dræbende Hede! Hestene vare bedækkede som Aadsler, med Fluere« (I 211). - **38-237.3***Nu sank Solen ...*] sml. Dagbøger 14.10.1833 i fortsættelse af n.t. 236.23-28: »Da Solen var nede fik hele Egnen den forunderlige blaae, grønne Tone jeg har seet paa gamle Malerier, men som jeg ansaae for unaturlig« (I 212f).

237.4*Maven var tom*] sml. Dagbøger 18.10.1833, rejsen fra Nepi til Rom: »Sultne og udmattede af Mangel paa Søvn rullede vi mod Rom, da vi saae det i det Fjerne, var vor eneste Tanke, nu kan vi faae noget at spise« (I 216; sml. BEC 1195). - **7***Vejen ... Olivenskov*] sml. Dagbøger 16.10.1833 om en spadseretur fra Terni til et vandfald: »Veien gik gennem en Olivenskov« (I 215). - **9***liggende Krøblinger*] sml. Dagbøger 29.9.1833, Novi: »Gaderne vrimlede af Tiggere, og Krøblinger, de fleste Folk havde Kjæltringe Ansigter« (I 191) og 8.10.1833, rejsen fra Pisa til Firenze: »Landet var særdeles vel bebygget, men med en frygtelig Mængde Tiggere, de kastede sig formelig som Spyfluere over de Reisende; naar de forlod een Vogn styrtede de over en anden« (I 205f). - **11-12***Hungerens ældste Søn ... Alder*] Snarleyyaw eller den djævelske Hund. Historisk Roman af Capitain Marryat. Oversat fra Engelsk ved H.Ipsen. I-II. Kbh. 1838. A havde oversat romanens sange, og citatet var helt aktuelt, idet romanen udkom i april og juni. - **15***Eccellenza, miserabili*] Deres excellence, (vi er) elendige. - **21. ff.** Jvf. Dagbøger 18.12.1840: »er i det skidne Oricoli, hvor Dinesen og jeg sidst [:i 1833] spiiste i Stalden« (II 83, jvf. EDB 76f). Skønt notatet tyder på, at værtshuset i eventyret er det i Otricoli, har han dog ikke overnattet der i 1833. Skildringen må derfor være sammensat af indtryk fra flere steder, hvilket støttes af Dagbøger 15.12.1840: »Vi kom til Røverhullet Pasignano, som jeg har beskrevet i Lykkens Kalosker« (II 82) samt brev til Henriette Hanck 22.1.1841: »een Nat var vi i det uhyggelige Vertshuus jeg har beskrevet Dem i »Lykkens Kalosker««. A styrter her ad en trappe, hvis »øverste Trin var belagt med nogle visse Dele, der ikke i andre Huse komme saa nær Trappen« (BHH 500), hvilket far Sv. Larsen til at formode, at der er tale om værtshuset i Otricoli (ib. 504), men stedet må være Passignano. At A har sammensat skildringen af mange indtryk, understreges af breve fra rejsen 1833 fx til Chr. Voigt 2.11.: »Italien er Phantasiens deilige Land, Alt er Malerie, men det er ogsaa en sand Svinestie; vi maatte tye ned i Staldene for ei at ædes op af Utøi i de første Gjæstgiverstæder. Vi bleve saaledes stukket af

giftige Fluer, at vort Ansigt hovnede; jeg havde over 100 Stik paa den ene Haand, saa jeg vaandede mig i Smerte! Maden vi fik, svarede til dette. Tænk dig. Hanekamme stegt i Olie, raadne Æg og suur Viin« (A-iana 2 rk. I 127; jvf. også BEC I 195, BHW I 142). - **237.40***det Bedste*] jvf. Dagbøger 19.9.1833 ved indrejsen i Italien: »vor 82 Herre lade det Møde mig, som er det Bedste for mig!« (I 180). At A, der ofte beder denne bøn, tænker på døden, fremgår imidlertid kun af et brev til Ingemann 12.12.1837: »Beder De engang til Gud for mig, da beed ham give mig det Bedste, og det bliver vist det, som Solon erkjendte for at være bedst« (BfA I 395).

238.5*den sorte Liigkiste*] den alm. farve på ligkister i 1800tallet. - *Solons*] gr. statsmand og digter (ca. 640-560 f.Kr.). - **14***Jakobs-Stige*] himmelstige (jvf. 1. Mos.28.12).